

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 7 Jild 4
2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 7 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Аҳмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент,

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Abduxamidov Islombek</i> O‘ZBEKISTON AHOLISINING ROSSIYA FEDERATSIYASIDA MEHNAT MUHOJIRLIGI TARIXI	10-18
<i>Фарманова Гульнара Комилевна</i> ПОДНЯТИЕ МЕТОДИКИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ НА ОБЩЕМИРОВОЙ УРОВЕНЬ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ	19-24
<i>Индиаминова Шоира Амриддиновна</i> РАЗВИТИЕ КУЛЬТУРЫ И ИСКУССТВА В САМАРКАНДСКОМ СОГДЕ В ЭПОХУ РАННЕГО СРЕДНЕВЕКОВЬЯ	25-29
<i>Mirzakhdamova Dildora Zafarovna</i> XOTIN-QIZLAR BANDLIGINI TA‘MINLASHDA FARG‘ONA VILOYATIDA IPAKCHILK ORQALI KASANACHILIK VA UY MEHNATINI RIVOJLANTIRISH	30-35
<i>Ismoilova Parvina</i> TURKISTON MINTAQASIDAGI INSTITUTSIONAL O‘ZGARISHLAR: ROSSIYA KAPITALI UCHUN KANALLARNING SHAKLLANISHI (19-ASR OXIRI - 20-ASR BOSHLARI)	36-41
<i>Jomurodov Lazizbek Islomovich</i> O‘ZBEKISTONDA TERI-TANOSIL KASALLIKLARIGA QARSHI KURASH JARAYONI	42-46

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Назарова Раъно Рустамовна, Нигматуллаева Гульчехра Нуруллаевна</i> ОСНОВНЫЕ ФАКТОРЫ, КРИТЕРИИ И ПОКАЗАТЕЛИ, ОБЕСПЕЧИВАЮЩИЕ УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ В СФЕРЕ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ	47-54
<i>Yegamberdiyeva Xurshidaxon Alisherovna</i> VAGONLARDAN FOYDALANISHNING SIFAT KO‘RSATKICHINI OSHIRISHNI TADQIQ QILISH	55-61
<i>Mamadaliyev Ulug‘bek</i> JAHON TURIZMIDA TUROPERATORLIK FAOLIYATINING RIVOJLANISH HOLATI	62-69
<i>Jalilov Arslon Xoshimovich</i> TEMIR YO‘L TRANSPORTINING INNOVASION MUHITDAGI RAQOBATDOSHLIK DARAJASINI BAHOLASH	70-75
<i>Kamchibekov Farxod Olimjonovich</i> O‘ZBEKISTON HUDUDLARINING INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISHDA MAXSUS IQTISODIY HUDUDLAR VA KICHIK SANOAT ZONALARINING ROLI	76-82

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Djurayev Lukmon Narzullaevich</i> ZAMONAVIY O‘ZBEKISTON JAMIYATIDA YOSHLAR IQTISODIY MADANIYATINING TRANSFORMATSIYALASHUVI	83-87
---	-------

<i>Norkulov Ubaydulla Umarovich</i> MAHALLADA JINOYATLARNI ERTA ANIQLASHDA JAMOATCHILIK NAZORATINI KUCHAYTIRISHNING IJTIMOYIY-FALSAFIY MEKANIZMLARI	88-92
<i>Пулатов Шердор Нематёнович</i> ДОКТРИНА ЛЮБВИ АЛИШЕРА НАВАИ И МАХАТМЫ ГАНДИ	93-105
<i>Yusupov Murodali Sunnatovich</i> O'ZBEKISTON QISHLOQ XO'JALIGIDA INNOVATSION TIZIMLARNI QO'LLASHNING IJTIMOYIY- FALSAFIY MASALALARI	106-110
<i>Suleymanov Sarvar Sunatullayevich</i> O'ZBEKISTONNING YANGI DAVRGA XOS BO'LGAN MA'NAVIY TEXNOLOGIYALARNING IJTIMOIY-FALSAFIY ASOSLARI	111-116
<i>Shernazarov Ravshan Avazovich</i> SIYOSIY E'TIQOD: UNING TIZIMI VA FUNKSIYASINING FALSAFIY TAHLILI	117-122
<i>Nasrullayev Ravshanxon Sirojxonovich</i> VATANPARVARLIKNI IJTIMOYIY- MADANIY HODISA SIFATIDA AHAMIYATI.....	123-126
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Matkarimova Salomat Ko'ziyevna</i> ALISHER NAVOIY VA HAYDAR XORAZMIY: MUSHTARAKLIK VA O'ZIGA XOSLIK	127-133
<i>Tairova Maxfuza Abdusattorovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI MAMLAKATSHUNOSLIKKA DOIR RAMZIY VOSITALARNING TARJIMADA QAYTA IFODALANISHI	134-139
<i>Rahimova Maftuna</i> LISONIY BELGI VA ASSOTSIATSIYA	140-143
<i>Umaraliyeva Dildora Taxirjanovna</i> O'ZBEK LATIFALARI, ULARNING TASNIFI VA TO'PLASH BORASIDA OLIB BORILGAN TADQIQOTLAR	144-147
<i>Xursanov Nurislom Iskandarovich</i> O'ZBEK FRAZELOGIK BIRLIKLARINING PRAGMATIK TAHLILI	148-154
<i>Umarov Umidjon Akram o'g'li</i> RAMZ AXRETIPLARINING TASNIFLANISHI VA BADIY TAHLILI	155-159
<i>Облоқулова Шахло Асрор қизи</i> ЗАМОНАВИЙ ЖАҲОН АДАБИЁТИДА ТАОМ ДИСКУРСИ	160-164
<i>Nazarova Lola Maqsadilla qizi</i> KORPUS LINGVISTIKASI: BNC KORPUSINING FUNKSIONAL XUSUSIYATLARI	165-170
<i>Umarxonova Dilafruz Murotjonovna</i> “MARDLIK” VA “QO'RQOQLIK” KONSEPTLARINING AKSIOLINGVISTIK TAHLILI	171-175
<i>Yunusova Ganjina Rustamovna</i> NAZMDA YO'L XRONOTOPINING BADIY-ESTETIK XUSUSIYATLARI	176-180
<i>Мусаев Файзулло Оманович</i> АРАБ ДУНЁСИДА “МАСАЛ” ИЛМИНИНГ ВУЖУДГА КЕЛИШИ ВА РИВОЖИ	181-186

<i>Ubaydullayeva Dilafruz Fazliddinovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILIDAGI "ANGER" VA "G'AZAB" ATAMALARINING ETIMOLOGIK VA LEKSIKOGRAFIK TAHLILI	187-192
<i>Narmuratov Zayniddin Radjabovich</i> FRAZEOLOGIK BIRLIKLAR KOMPONENTLARI TAHLILI VA ULARNING STRUKTURAVIY MODELLARI	193-196
<i>Masharipova Nargiza Otaxonovna</i> TARIXIY-BADIIY ASARLAR TARJIMASIDA DINIY VA TARIXIY SO'ZLAR TARJIMASI MUAMMOSI	197-201
<i>Икромова Нугина Ойбековна</i> ПСИХОЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ТРУДНОСТИ ПЕРЕВОДА ЗАГЛАВИЯ ЛИТЕРАТУРНОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ	202-207
<i>Najmiddinova Mehriqul Najmiddin qizi</i> NEGATIVLIKNI IFODALOVCHI TEXNIKAGA OID TERMINLARNING QIYOSIY TADQIQI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)	208-213
<i>Eshniyazova Maysara Beknazarovna</i> "NAZMUL JAVOHIR" ASARIDA G'OYAVIY BADIY POETIKA	214-221
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Саидов Ақром Акмалович</i> ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН ЖАЗОНИ ИЖРО ЭТИШ СИЁСАТИ ҲАМДА УНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ	222-230
<i>Raimova Nargiza Doroyevna</i> TIJORAT MAXFIY MA'LUMOTLARINI HIMOYA QILISH: INTELLEKTUAL MULK HUQUQI SOHASIDAGI QONUNCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI	231-237
<i>Умурзақов Жасурбек Қосимжанович</i> КРИПТО-АКТИВЛАР НОҚОНУНИЙ АЙЛАНМАСИ БИЛАН БОҒЛИҚ ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР УЧУН ЖАВОБГАРЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	238-242
<i>Nurmatatova Noila Doniyorovna</i> KONSTITUTSIYAVIY SUDLOV ORGANI TOMONIDAN FUQAROLAR VA YURIDIK SHAXSLARNING SHIKOYATINI KO'RIB CHIQUISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	243-248
<i>Muxammadjonov Jasurbek Jaxongir o'g'li</i> FUQAROLARNING TADBIRKORLIK BILAN SHUG'ULLANISH HUQUQINING XALQARO VA MINTAQAVIY HUQUQIY KAFOLATLARI	249-260
<i>Адилбаев Бекбосын Абатбаевич</i> FUQAROLIK-HUQUQIY ВАКИЛЛИК ТУШУНЧАСИ, МОҲИЯТИ ВА ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	261-267
<i>Турсунбоев Сардор Муроджон ўғли</i> ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИ ТИЗИМИДА ТЕРГОВ ТУЗИЛМАЛАРИНИНГ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	268-275
<i>Mukumov Bobur</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VA GERMANIYA FEDERATIV RESPUBLIKASIDA TOVAR BELGILARINI HUQUQIY MUHOFAZA QILISH MASALALARI	276-282
<i>Nabiev Firuz Xamidovich</i> INTELLEKTUAL MULK SOHASIDAGI XALQARO HUQUQIY NORMLARNI O'ZBEKISTON	

RESPUBLIKASI QONUNCHILIGIGA IMPLEMENTATSIYA QILISHDA “MOSLASHUVCHANLIK” KONTSEPTSIYASINING O’RNI	283-289
<i>Калимбетов Ерназар</i> ГРАЖДАНСКИЕ ПРАВА В СФЕРЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА: ПОНЯТИЕ, ВИДЫ И СОДЕРЖАНИЕ В КОНТЕКСТЕ АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОЙ ЗАЩИТЫ	290-297
<i>Ibrohimov Azimjon Abdumotamin o'g'li</i> KORPORATSIYANI AMALDA BOSHQARUVCHI SHAXSLAR JAVOBGARLIGI	298-306
<i>Ходжаева Ширин</i> ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ РИСКОВ, СВЯЗАННЫХ С ПРЕДДОГОВОРНЫМИ ОТНОШЕНИЯМИ	307-317
<i>Маматкулов Камолiddин Галабаевич</i> ТАҚИҚЛАНГАН ЭКИНЛАРНИ ЕТИШТИРИШ БИЛАН БОҒЛИҚ ЖИНОЯТЛАРНИ ТЕРГОВ ҚИЛИШДА ИСБОТЛАНУВЧИ ҲОЛАТЛАР ВА УЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ	318-323
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Nazarova Ra'no Sidiq qizi</i> HUQUQBUZARLIKKA MOYIL BO'LGAN BOLALARDA O'Z-O'ZINI NAZORAT QILISH KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	324-329
<i>Fayzullayeva Gulchexra Sharipboyevna</i> UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTAB O'QITUVCHISI KASB STANDARTINING MAZMUN TAHLILI	330-341
<i>Hamidova Laylo Kamildjonovna</i> OLIV PEDAGOGIK TA'LIMDA ARALASH O'QITISH MODELLARIDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI	342-346
<i>Ajiniyazova Sholpan Saparniyazovna, Uteniyazov Karimbay Kuanishbaevich</i> MAKTABDA KIMYOVIY MASALALARNI ECHISH BO'YICHA MASHG'ULOTLARNI TASHKIL ETISH SHAKILLARI	347-357
<i>Rasulova Dilafruzxon Sharobiddin qizi</i> GLOBAL PEDAGOGIK SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISHDA TALABALAR KOMPETENSIYASIGA METODIK YONDASHUVLAR	358-363
<i>Kenjaboyev Sharifjon Shuxrat o'g'li</i> INDIVIDUAL-KABIY RIVOJLANISH – PEDAGOGLIK KASBI TARBIYASINING AJRALMAS QISMI SIFATIDA	364-369
<i>Jalilov Umidjon Jahongirovich</i> OG'IR ATLETIKA MASHQLARINING AMALGA OSHIRISH USLUBIYATI	370-375
<i>Najmiddinova Gulnora Najmiddin qizi</i> OLIV TA'LIM TIZIMIDA SUN'IY INTELLEKT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH MEKANIZMLARI	376-381

Received: 30 June 2024
Accepted: 5 July 2024
Published: 15 July 2024

Article / Original Paper

CLASSIFICATION AND LITERARY ANALYSIS OF SYMBOLIC ARCHETYPES

Umarov Umidjon

Independent researcher (PhD), Foreign languages of interfaculty department, BSU

Abstract. This article describes symbol archetypes, their use in fiction and their importance in literary works. It describes the classification of symbol archetypes and what kind of universal artistic meaning is reflected in them.

Key words: Symbolic archetypes, colors, numbers, shapes, nature, objects.

RAMZ AXRETIPLARINING TASNIFLANISHI VA BADIY TAHLILI

Umarov Umidjon Akram o'g'li

Buxoro davlat universiteti Fakultetlararo chet tillar kafedrasida mustaqil tadqiqotchisi (PhD)

Annotatsiya. Ushbu maqola ramz arxetiplariga ta'rif berib, ularning badiiy adabiyotda qo'llanilish usullari va adabiy asarlardagi ahamiyati haqida so'z yuritadi. Ramz arxetiplarining tasniflanishi va ularda qanday universal badiiy ko'chma ma'no aks etishini ifodalaydi.

Kalit so'zlar: Ramz arxetiplari, ranglar, sonlar, shakllar, tabiat, obyektlar.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I7Y2024N24>

Kirish. Aksariyat yovuz odamlar qora kiyimda, qahramonlar esa oq rangda bo'lishining sababi bor. Ranglar, elementlar, shakllar va tabiiy hodisalar shaklini olgan arxetiplar ramziy arxetiplar deb nomlanadi. Ramziy arxetiplardan foydalanish yozuvchi aytib bermoqchi bo'lgan voqeani aniqlashning samarali usuli hisoblanadi. Nortrop Fray o'zining "Anatomy or Criticism" asarida arxetiplarni o'rganish bu umuman olganda adabiy ramzlarni o'rganish ekanligini aytib o'tadi. Agar umuman arxetiplar mavjud bo'lsa, biz yana bir qadam tashlashimiz va o'z-o'zidan adabiy olam mavjudligini tasavvur qilishimiz kerak. Agar arxetiplar ko'chma belgilar bo'lsa va arxetiplar markazi mavjud bo'lsa, biz ushbu markazda universal belgilar guruhini topishimiz mumkin deya ta'kidlaydi va shunday yozadi: *"I do not mean by this phrase that there is any archetypal code book which has been memorized by all human societies without exception. I mean that some symbols are images of things common to all men, and therefore have a communicable power which is potentially unlimited."*[15, 118]

Ramziy arxetip - bir nechta funksional ma'noni o'z ichiga olgan hikoyadagi obyekt, joy yoki tasvirdir. Bu hikoya olamida ham jismoniy ma'noga, ham o'quvchi talqin qilishi uchun tematik ma'noga ega. Birinchidan, obyekt, joy yoki tasvir hikoya olamida qanday bo'lsa shundayligicha beriladi, ya'ni zindon - zindonligicha, daryo - daryoligicha, quyosh chiqishi esa quyosh chiqishi sifatida. Ikkinchidan, obyekt, joylashuv yoki tasvir inson mavjudligining abadiy mavzulari bilan bog'liq bo'lgan qo'shimcha funktsiya yoki ma'noni ham o'z ichiga oladi. Zindon

asirlikni anglatadi, daryo sayohat yoki o'sishni anglatadi, quyosh chiqishi esa qayta tug'ilish yoki yangi imkoniyatni anglatadi.

Masalan, G'arbda qora kiyim o'lim va motam ramzidir. Ko'pgina boshqa madaniyatlarda o'lim va motamning rangi oq rangga ega. Agar siz Yevropa yoki Amerikadan bo'lsangiz, dafn marosimiga oq kiyim kiyish bema'ni tuyulishi mumkin! Shunga qaramay, bu ko'plab boshqa madaniyatlarda diniy mazhablarda topiladigan narsadir. Shu o'rinda shuni ta'kidlash kerakki, aslida "qora" va "oq" ranglar arxetip emas, ular oddiy ranglardir. Ular arxetip bo'lishi uchun ma'lum bir universal ma'noni anglatishi kerak, ya'ni bu yerda arxetip bo'lgan narsa rangning qayg'u bilan bog'lanishidir. Bu kiyim-kechak va mavzuli xabar, qayg'u sifatida ishlaydigan ramz (tasvir)dir. Buni hikoyada qanday amalga oshirishni tanlash yozuvchiga bog'liq. Shuni unutmaslik kerakki, arxetip odamlarning jismoniy dunyoni jismoniy bo'lmagan dunyo bilan bog'lash usulidir.

Olingan natijalar va ularning tahlili. Ramz arxetiplarini quyidagi guruhlariga ajratish mumkin:

Ranglar:

Qora (zulmat) - tartibsizlik, sir, noma'lumlik, o'lim, ongsizlik, yovuzlik ramzi.

Qizil - qon, qurbonlik, tartibsizlik va zo'ravonlik, shiddatli ehtiros, quyosh chiqishi, tug'ilish, olov, hissiyot, yaralar, o'lim, g'azab, hayajon, issiqlik, jismoniy stimulyatsiya ramzi.

Yashil - o'sish, umid, unumdorlik va hissiyot, hasad, Yer, o'simlik, o'lim, suv, tabiat, hamdardlik, moslashuvchanlik, Yupiter va Venera ramzi.

Moviy - haqiqat, diniy tuyg'u, ijobiylik, xavfsizlik va ma'naviy poklik ramzi.

Oq (yorug'lik) - poklik, yorug'lik, begunohlik va zamonsizlik, o'lim, dahshat va g'ayritabiiylik, tinchlik, aybsizlik, ezgulik, ruh, axloq, ijodiy kuch, Sharq yo'nalishi, ruhiy fikr, bokiralik ramzi.

Apelsin - olov, mag'rurlik, shuhratparastlik, egoizm, Venera, eslatma ramzi.

Moviy - musaffo osmon, kun, dengiz, balandlik, chuqurlik, osmon, diniy tuyg'u, sadoqat, begunohlik, haqiqat, ma'naviyat, Yupiter, jismoniy tinchlantiruvchi va sovutish ramzi.

Binafsha - suv, xotira, Neptun, rivojlangan ma'naviyat ramzi.

Oltin - ulug'vorlik, quyosh, boylik, haqiqat ramzi.

Kumush - osmonda porlab turgan oy ramzidir, qolaversa boylikni ham ifodalaydi.

Sonlar:

Uch - o'sish, rivojlanish, uch birlik ramzi (Ota, O'g'il, Muqaddas Ruh) dir. Bundan tashqari u aql, tana, ruh, tug'ilish, hayot, o'lim, nur, ma'naviy ong va birlik ramzi. *"However, in other places in the essay, Jung speaks of the trinity symbol as referring to three stages of a developmental process which is complete and sufficient in itself, without the need for the addition of a fourth. For instance, he describes the three stages of father, son and holy spirit as follows."*[8, 181]

Rivojlanish jarayonining uch tomonlama ritmi ko'proq e'tiborga loyiqdir. Keling, bu uchlik belgi o'z ichida alohida va haqiqiy mavjudlik ekanligini ko'rib chiqaylik. Bunday holda, uchlik arxetipi (uchlik) va to'rtlik arxetipi (choraklik arxetipi) psixikaning ikki xil jihatiga ishora qiladi, ularning har biri o'z sohasida haqiqiy, mos va to'liqdir. Choraklik obrazi psixikaning butunligini strukturaviy, statik va abadiy ma'noda ifodalaydi, uchlik obrazi esa o'zining dinamik, rivojlanish, vaqtinchalik jihatlarida psixologik tajriba yig'indisini ifodalaydi. *"The quarternity image expresses the totality of the psyche in its structural, static or eternal sense,*

whereas the trinity image expresses the totality of psychological experience in its dynamic, developmental, temporal aspect.”[8, 182]

Boshqa tomondan, uchlik arxetipi o'sish, rivojlanish va vaqt o'tishi kabi harakatni anglatadi. Bunday arxetipni o'zida mujassamlashtirgan insonlar o'zlarini statik emas, balki dinamik birlashmalar bilan o'rab olishadi. Shuning uchun ham Baynes buni quyidagicha ta'riflaydi: *“The triune archetype symbolizes the dynamic or vital aspect.”*[3, 565]

Uchlik arxetipi jarayon sifatida individuallikni, to'rtlik esa uning maqsadini yoki tugallangan holatini ifodalaydi. Uch - egoizm, to'rt - butunlik, O'zlik uchun raqam. Ammo individuallashtiruv hech qachon to'liq bo'lmagani uchun, hayot davom etishi uchun har bir vaqtinchalik tugallanish yoki yaxlitlik holati yana bir bor uchlik dialektikasiga bo'ysunishi kerak deya ta'kidlaydi Eduard Edinger o'zining *“Ego and archetype”* asarida. *“The trinity archetype seems to symbolize individuation as a process, while the quaternity symbolizes its goal or completed state.”*[8, 193]

To'rt - Insoniyat (to'rt a'zo), to'rt element, to'rt fasl, hayot davri, ayol prinsipi, yer va tabiat ramzi;

Besh - integratsiya ramzi.

Olti - shayton, yovuzlik ramzi.

Yetti - ilohiylik (3) + Insoniyat (4) = inson va Xudo o'rtasidagi munosabatlar, yettita halokatli gunohlar, haftaning yetti kuni, dunyoni yaratish uchun yetti kun, sivilizatsiyaning yetti bosqichi, yetti kamalakning ranglari, Muqaddas Ruhning yetti sovg'asi, uch va to'rtning birlashishi ramzi, davrning tugashi va mukammal tartibning ramzi.

Shakllar:

Uchburchak - aloqa, osmon va yer o'rtasidagi, olov, 3 raqami, uchlik, intilish, yuqoriga harakat qilish, asl holatiga qaytish, ko'rish, yorug'lik ramzi.

Kvadrat - plyuralizm, tuproq, mustahkamlik, barqarorlik, qurilish, moddiy mustahkamlik ramzi.

To'rtburchak - eng oqilona, eng xavfsiz usulni ifodalaydi.

Xoch - hayot daraxti, dunyoning o'qi, kurash, shahidlik, kosmosdagi yo'nalish ramzi.

Doira - Jannat, aql, fikr, quyosh, ikki raqam, butunlik va birlik, mukammallik, abadiylik, birlik, samoviy mulk, eshitish, tovush ramzi.

Spiral - koinotning evolutsiyasi, orbitasi, o'sishi, chuqurlashishi, kosmik harakati, birlik va ko'plik, makrokosmos, nafas, ruh, suv o'rtasidagi munosabat ramzi.

Mandala (geometrik shakl) - ma'naviy birlik va psixik integratsiyaga bo'lgan istak ramzi. U uchburchak, kvadrat va aylananing ularning 3, 4 va 7 sonli ekvivalentlari bilan bir-biriga yonmayon qo'yadi.

Tuxum (Oval) - hayot sirining va avlodlar kuchlarining ramzi; ayol, passivlik ramzi.

Tabiat:

- Havo - faoliyat, ijod, nafas, yorug'lik, erkinlik, harakatni ifodalaydi.
- Balandlik - ko'tarilish, ichki sayohat, ortib borayotgan intensivlik ramzi.
- Markaz - fikr, birlik, zamonsizlik, makonsizlik, jannat, yaratuvchi, cheksizlikni ifodalaydi.
- Tug'ilish - ongsizlik, borliqning imkoniyatlari, hayvon tabiati kabi ma'nolarni ifodalaydi.
- Yer - passivlik, ayol, qabul qiluvchi, qattiqlikni anglatadi.

- Yong'in - o'zgartirish qobiliyati, sevgi, hayot, sog'liq, nazorat, quyosh, Xudo, ehtiros, ruhiy energiya, regeneratsiyani ifodalaydi.
- Ko'l - sir, chuqurlik, ongsizlik ramzi.
- Yarim oy - o'zgarish, o'tish ramzi.
- Tog' - balandlik, massa, yuksaklik, dunyoning markazi, maqsadlar, ko'tarilish, ruhiy sayohatni anglatadi.
- Vodiy - depressiya, past nuqtalar, yovuzlik, noma'lumlik ramzi.
- Quyosh - Qahramon, Osmonning o'g'li, bilim, ilohiy ko'z, olov, hayot kuchi, ijodiy rahbar kuch, yorqinlik, ulug'vorlik, faol uyg'onish, shifo, tirilish, yakuniy yaxlitlikni ifodalaydi.
- Suv - passiv, ayollik, tug'ilish va hayot ramzi
- Cho'l - xavfni ifodalaydi.
- Daryolar / oqimlar - hayot kuchi, hayot aylanishi ramzi hisoblanib, suv hayotni anglatadi va daryo hayotning sayohatini yoki chegaralarini ko'rsatadi.
- Yulduzlar - yo'l-yo'riqni o'zida aks ettiradi.
- Shamol - Muqaddas Ruh, hayot, xabarchi ramzi.
- Muz/qor - sovuqlik, bepushtlik ramzi.
- Bulutlar / Tuman - sir, muqaddaslik ramzi.
- Yomg'ir - o'zgarish, hayot beruvchi kabi ma'nolarni ramziy ifodalaydi.
- Bug' (Steam) - Muqaddas Ruhga o'tish ramzi.
- G'or - ayollik ramzi.
- Chaqmoq - sezgi, ilhom ramzi.
- Daraxt - biz o'rganadigan joy, hayot daraxti, bilim daraxtini ifodalaydi.
- O'rmon - yovuzlik, yo'qolganlik, qo'rquvni hamda xavf va hayvonlar to'la yovvoyi joyni va tabiat bilan qayta bog'lanish uchun joyni ifodalaydi.
- Bog' - sevgi va unumdorlikni ramziy ifodalaydi.
- Dengiz - cheksizlikni ko'rsatadi, xavf va xazinalar bor joyni ham ifodalaydi, shuning uchun u ham yaxshi, ham yomon bo'lishi mumkin.
- Orol - izolyatsiyani ramziy ifodalaydi.
- Cho'l - tozalanish va ichki kuch topish uchun joyni ifodalaydi.

Obyektlar:

- Tuklar - yengillik, tezlik ramzi.
- Soya - bizning qorong'u tomonimiz, yovuzlik, shaytonni ifodalaydi.
- Maskalar - yashirishni ifodalaydi.
- Qayiq - xavfsiz o'tishni ifodalaydi.
- Ko'prik - o'zgarish ramzi.
- O'ng qo'l - to'g'rilik ramzi.
- Chap qo'l - ayyorlik ramzi.
- Oyoqlar - barqarorlik, erkinlikni aks ettiradi.
- Skelet - o'limni ifodalaydi.
- Yurak - sevgi, his-tuyg'ularni aks ettiradi.
- Qum soati - vaqt o'tishini ifodalaydi.

Xulosa. Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, ramzlar jamiyatdagi ma'noning jismoniy tuzilishini tashkil qiladi. Biz ularni har doim ko'pincha ularning ma'nosi haqida o'ylamasdan ishlatamiz. Kompaniyalar logotiplarni yaratish orqali ulardan foydalanadilar va keyin bizning

dunyomizni hamma joyda ushbu belgi bilan to'ldiradilar. Dinlar ulardan foydalanadilar va izdoshlar bu belgilarni zargarlik buyumlari va tatirovkalar sifatida kiyishadi. Biz hatto ba'zi vaziyatlar istehzoli bo'lib tuyulganda, masalan, qizil chiroq bizni yo'limizda to'xtatganda va biz oldinga shoshilishni afzal ko'rganimizda kutishga majbur bo'lganimizda ularni sezamiz. Ramzlar jismoniy dunyo va bizning dunyo haqidagi jismoniy bo'lmagan his-tuyg'ularimiz o'rtasidagi ko'prikdir. Ular bizni tashqi tomondan boshdan kechirgan narsalarni ichimizdagi narsalar bilan bog'laydi. Hikoyalarda ramzlar xuddi shunday xususiyatga ega. Ramziy arxetiplar sizning qahramonlaringiz yashaydigan jismoniy dunyoni mavzuning jismoniy bo'lmagan dunyosi bilan bog'laydi. Lekin hamma ramz arxetiplari ham turli madaniyatlarda bir xil bo'lavermaydi. Garchi arxetiplar universal bo'lsa-da, ularni amalga oshirish va talqin qilish har doim ham bir xil emas.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Akram o'g'li, Umarov Umidjon. "THE IMPORTANCE OF ARCHETYPE STUDIES IN LITERATURE." XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYALAR 1.1 (2024): 282-286.
2. Akram o'g'li, Umarov Umidjon, and Xudoyqulov Nutfillo Sohib o'g'li. "LITERARY ANALYSIS OF THE DISTINCTIVE FEATURES OF ARCHETYPES AND METAPHORS." JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH 6.3 (2023): 10-16.
3. Baynes, H. G., *Mythology of the Saul*, London, Ryder and Company, 1969
4. C. G. Jung, "Civilization in transition", translated by R. F. C. Hull, 1970,
5. Carl Jung, "The Archetypes and the Collective Unconscious", Princeton: Bollingen Foundation, 1959
6. Caroline Myss, "Archetypes : who are you?", 2013,
7. Carolyn Marie Mamchur, "The Hero's Journey", 2009
8. Edward F. Edinger "Ego and archetype", London. 1992
9. Joseph Campbell, "The Power of Myth", New York: Doubleday, 1988
10. June Singer, "Boundaries of the Soul: The Practice of Jung's Psychology", New York: Random House, 1994
11. Karen Basquez, " Taking the archetypes to school," The Assisi Institute Journal: Vol.1, 2014
12. Laughlin, C.D. & Tiberia, V.A. "Archetypes: Toward a Jungian anthropology of consciousness", *Anthropology of Consciousness*, 2012
12. Mayes, C. "Foundations of an archetypal pedagogy", *Psychological Perspectives*, 2003
13. Mayes, C. "Reflecting on the archetypes of teaching", *Teaching Education*, 1999
14. Northrop Frye, "Anatomy or Criticism", Princeton, New Jersey, 1973
15. Robert L. Moore, Douglas Gillette, "King, Warrior, Magician, Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine",
16. Umarov, Umidjon. "CHARACTERISTIC FEATURES OF HERO ARCHETYPE IN THE EXAMPLE OF HARRY POTTER." ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz) 42.42 (2023).
17. Umarov, Umidjon. "THE SIGNIFICANT ROLE OF ARCHETYPES IN CHILDREN'S EDUCATION." ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz) 42.42 (2023).

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 7 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).